

EĞİTİM TEKNOLOJİSİNDE EĞİTİM ORTAMLARI MERKEZLERİ*

UNESCO-CIME

Çev: Doç. Dr. Aışan HIZAL**

— I —

EĞİTİM ORTAMLARINA İLİŞKİN ULUSAL HİZMETLERİN GENEL NİTELİKLERİ

A- HİZMETİ OLUŞTURAN ÖGELER

1- EĞİTİM ORTAMLARI HİZMETLERİ

Eğitsel yöntem ve ortamların iyi bir planlama yapılarak kullanılmalarında öğrenme-öğretme süreçlerinde verimliliği önemli ölçüde artırdıkları kabul edilmektedir. Verimliliđin daha iyi olması, yöntem ve ortamların eğitim süreci ile bütünleşmelerine bağlı bulunmaktadır. Bu görüş, mantıksal bir sonuç olarak, eğitim ortamları merkezlerinin oluşturulması gereksinimini doğurmaktadır. Bu merkezler ortam, döküman ve donatımların neler olduğunun belirlenmesi, üretilmesi, eğitim olup olmadıklarının onanması ve bu alanda yapılan etkinliklerin değerlendirilmesi görevlerini üzerine almak durumundadırlar.

Okullara bağlı eğitim ortamları merkezleri dışında kalan diğer eğitim ortamları merkezlerini dört grup altında toplamak olanaklıdır:

— Uluslararası Eğitim Ortamları Merkezleri

— Bölgesel Eğitim Ortamları Merkezleri (Belirli Bölgedeki Ülkelere Hizmet Götüren)

* Bu yazı, "UNESCO-CIME. *Recommandations Pour la Création et la Gestion de Service Audiovisuels dans les Pays Techniquement Développés et les Pays En Voie de Développement*, Paris, 1977" adlı dökümanın 4-15 ve 69-87 sayfalarından özetlenerek Türkçe'ye çevrilmiştir.

** Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü, Eğitim Teknolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

- Ulusal Eğitim Ortamları Merkezleri
- Bölgesel Eğitim Ortamları Merkezleri

Ancak, eğitim ortamları merkezlerinin işlevleri incelenirken, bunların sunduğu olanakların yönetsel yapı, işlevler, ortamlar ve bunların kullanımları açılarından analiz edilmesi gerekmektedir.

2- EĞİTİM ORTAMLARI ULUSAL MERKEZLERİNİN YÖNETSEL YAPILARI

Gelişmiş ülkelerde eğitim ortamları ulusal merkezleri uzun süren çalışmalar sonucu kurulmuşlardır. Bunların organizasyonları içinde buldukları ülkenin yönetim biçimi, finansman konusunda kabul edilen genel ilkeler ve eğitim sistemi tarafından etkilenmişlerdir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, özellikle eğitim sistemi, eğitim ortamları merkezlerinin organizasyon biçiminde çok etkili olmuştur.

a) Organizasyon Biçimleri

Ülkenin yönetim biçimi ile eğitim ortamları merkezleri arasında yakın ilişkiler bulunmaktadır. Bu ilişkileri dört başlık altında toplamak olanaklıdır:

1. *Merkezi Devlet Sistemi*: Eğitim ortamları merkezi veya bu merkezle ilgili kuruluş genellikle eğitim bakanlığına bağlı kamu kuruluşudur.

2. *Federal Devlet Sistemi*: Eğitim ortamları merkezi veya ortamlar hizmeti, federal devletlerce organize edilip, yürütülmektedir.

3. *Ulusal Vakıflar Sistemi*: Eğitim ortamları hizmeti veya merkezleri vakıf statüsündeki kuruluşlarca yürütülmektedir. Ancak bu vakıflar devletçe parasal yönden desteklenmektedirler.

4. *Devlet Girişimi*: Eğitim ortamları merkezi veya hizmetleri özerk olup, devlet tarafından kontrol edilen şirket biçimindedirler; kâr yapmaya uygun durumda çalışmaktadırlar.

b) Finansman Yönetimleri

Bir eğitim ortamları ulusal merkezi oluşturmak düşünüldüğü zaman bu merkezin yatırım ve işletme harcamalarının nereden sağlanacağı önemli olmaktadır.

Finansman kaynakları merkez veya hizmetlerin organizasyon biçimine de bağlı bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında zaman ulus-

lararası, ulusal, özel yardımlar, yerel hükümetler tarafından yapılan para yardımları, okulların katkıları, yapılan hizmetlerin karşılığı alınan paralar (oto finansman) söz konusu olabilmektedir.

Hizmetlerin yönetsel yapısı analiz edildiği zaman, eğitim ortamları merkezleri için yatırım harcamaları ile işletme harcamaları arasında ayırım yapmak gerekmektedir. Yatırımların niteliği hizmetlerin yapısı üzerinde çok az etkili olmaktadır. Ancak işletme harcamaları önem taşımaktadır. Bu, oto finansman veya diğer yollarla olabilmektedir. Hizmetlerin götürülme biçimi, kuruluşların kâr amacı güdüp gütmeyeğine göre farklılık gösterecektir. Kâr amacı güdülmeyen zaman, hizmetler sağlanan para yardımının miktarından etkilenecektir. Yardım resmî veya özel olabilir. İşletme harcamalarının finansmanı yöntemlerine göre eğitim ortamları merkez veya hizmetleri için aşağıdaki sınıflandırma elde edilmektedir.

1. Kâr amacı gütmeyen, devlet tarafından yardım gören eğitim ortamları hizmeti.
2. Kâr amacı gütmeyen, özel fondan yararlanan hizmetler.
3. Kendi finansmanını kendisi sağlayan, kâr amacı güden hizmetler.
4. Kısmen kâr amacı güden, kısmen gütmeyen hizmetler.

c) İşleyiş (çalışma) stratejileri

Eğitim ortamları ulusal merkezinin yönetim ve işleyişi, örgütlenme biçimleri ile belirlenmiştir. Bu merkezler bir veya birden çok düzeyde örgütlenebilmektedirler:

1. *Tek düzeyde organize edilmiş sistem*: Ulusal bir merkez tüm ülkeye hizmet sunabilmektedir.
2. *İki düzeyde organize edilmiş sistem*: Ulusal ve bölgesel merkezler söz konusudur. Her bölge merkezi, belirli bir alana hizmet sunmaktadır.
3. *Üç düzeyde organize edilmiş sistem*: Ulusal, bölgesel ve yerel merkezler. Yerel merkezler en küçük idari birimlere (kent) kadar hizmet götürmektedirler.
4. *Dört düzeyde organize edilmiş sistem*: Ulusal, bölgesel, yerel ve okul eğitim ortamları merkezleri. Her okulda bir ortamlar merkezi bulunacaktır.

5. Yukarıdaki olanakların, koşullara göre, bir karması şeklinde örgütleniş hizmet götürme, biçimi de bulunabilmektedir.

d) İç Yapıları

Ulusal merkezlerin çalışmalarını ve işlevlerini koordine etmek değişik biçimlerde olmaktadır. Eğitim ortamları hizmeti veya merkezi içerisinde hiyerarjik yapı sürekli olmalıdır. Buna karşın bu konuda belirli yönelimler saptamak olanaklıdır. Bunlara daha sonra değinilecektir. Örnek olay incelemelerinde bunlar görülebilir. Bu merkezlerdeki personel sayısı 30-1000 arasında değişmektedir.

e) Diğer Kuruluşlarla İlişkiler

Eğitim ortamları merkezleri belirli kuruluşlarla ilişkilere girmektedirler. İncelendiğinde bu ilişkilerin başlıca üç ana başlık altında toplandığı görülmektedir.

1. *Rd-TV Kuruluşları İle İlişki Halinde Yürütülen Çalışmalar*: Rd-TV programları üretmek ve bunların dağıtımını yapmak konusunda ayırım yapmak gerekir. Dağıtım (iletme) işi genellikle devlet kontrolünde yapılmaktadır. Üretim işlevleri açısından eğitici programların üretilmesi ve bunlara eğitim ortamları merkezlerinin katkısı konusunda değişik düzenlemeler bulunmaktadır.

Rd ve TV'nin katkısı genellikle şu şekilde olmaktadır :

i) Eğitici programların üretim ve dağıtımının Rd-TV kuruluşlarınca oluşturulan ulusal organizasyon tarafından yapılması (çok az raslanan bir uygulama).

ii) Eğitici programların eğitim ortamları merkezi tarafından hazırlanması ve Rd-TV kuruluşlarınca iletilmesi (pek yaygın değil).

iii) Eğitici programların Rd-TV kuruluşlarınca üretilip dağıtılması, içeriğin eğitim ortamları merkezlerince kontrol edilmesi (Sosyalist ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde çok yaygın).

iv) Eğitici programların Rd-TV kuruluşları ile eğitim ortamları merkezleri arasında işbirliği yapılarak ve ya yapılmayarak hazırlanması (Özellikle sanayileşmiş ülkelerde yaygın bir uygulama).

2. *Diğer Resmi Kuruluşlar, Bakanlıklar ve Eğitim Dernekleri İle İlişkiler.*

Bu ilişkiler eğitim ortamları kuruluşlarının organizasyon biçimlerine göre belirlenmiştir. Ancak eğitim ortamları merkezlerinin ço-

ğunluğu komite ve konseyler aracılığı ile diğer kuruluşlarla ilişki halinde bulunmaktadırlar.

3. Üretim Şirketleri.

Bazı ülkelerde eğitim ortamları ulusal merkezleri üretim etkinliklerini bağımsız veya devlete bağımlı üretim şirketleri aracılığı ile yürütmektedirler.

f) Uluslararası Yapıları

Günümüzde eğitim ortamları ulusal merkezi üzerine temellenmiş, aynı sorunlarla karşılaşan veya aynı dili konuşan ülkelerin kurduğu uluslararası nitelikte resmi hiçbir eğitim ortamı merkezi bulunmamaktadır.

Bu, bir yatırım sektörü konusu olarak görülmektedir. Arapça konuşan 17 ülke, eğitim ortamları konusundaki gereksinimlerini karşılamak için bölgesel düzeyde, uluslararası nitelikte bir eğitim ortamları merkezi oluşturma girişiminde bulunmuşlardır. Fakat somut bir sonuca ulaşamamıştır. "Unesco" ve "International Planned Parenthood Federation" ortak bir girişimle Londra'da "*Uluslararası Gör-İşit Kaynaklar Servisi*"ni kurmuşlardır. Bu kuruluş, aile-nüfus planlaması ilkelerini ve bu alanda karşılaşılan sorunları daha iyi tanıtmak için görsel-ışitsel ortamları ve dökümanları kullanmakta ve geliştirmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelere hizmet götürmeyi amaçlamaktadır. Bundan başka, "*Uluslararası Eğitim Araçları Konseyi*" aracılığı ile değişik ülkeler arasında resmi ilişkiler bulunmaktadır. Bu konseyde, ülkeler, genellikle, eğitim ortamları ulusal merkezleri ile temsil edilmektedirler.

3. YARARLANAN GRUPLAR

Eğitim ortamları ulusal merkezlerinin etkinlikleri dört değişik gruba ilgilendirmektedir. Bunlar: İlk, orta, mesleki-tekniik öğretim kurumları ve yaygın eğitim kuruluşlarıdır. Son iki grup, özellikle yetişkinlerin eğitiminde önemli rol oynamaktadırlar. Yetişkinler Rd ve TV'den geniş ölçüde yararlanmakta, özellikle kırsal kesime yönelik tarım, sağlık ve sosyal konuları içeren programlar düzenlenmektedir. Bu programlar eğitim ortamları merkezlerince değil, çoğunlukla, ilgili bakanlıklar tarafından hazırlanmaktadır. Eğitim ortamları merkezleri tarafından yapılan inceleme, her ülkenin ilgili gruplara değişik

görsel-işitsel olanaklar sunabildiğini ve bu hizmetlerin çoğunlukla diğer kuruluşların çalışma alanlarına tecavüz edilerek yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Yani eşgüdüm eksikliği sözkonusudur.

4. YER ALAN ORTAMLAR

Eğitim ortamları merkezlerinde teknolojiye gelişmelere koşut olarak oldukça değişik türde ortamlar bulunmaktadır. Günümüzde eğitim etkinliklerinde tek bir ortamın kullanılması çok enderdir. Yazı tahtalarından bilgisayarlara kadar uzanan çok değişik eğitim ortamından yararlanılmaktadır.

5. İŞLEVLERİ

Eğitim ortamları ulusal merkezleri, değişik düzeylerde, geniş etkinliklerde bulunmaktadır. Merkezler işlevlerde önceliği planlama, kontrol-değerlendirme ve dağıtımaya vermeli, diğer işlevler bunlara bağlı olmalıdır. Bu merkezlerin işlevlerini on başlık altında toplamak olanaklıdır:

a) Planlama.

Eğitim ortamları ulusal merkezlerinin temel işlevlerinden birisi tüm ülke için eğitim ortamları ve eğitim teknolojisine ilişkin genel planlama yapmadır. Eğitim ortamlarına ilişkin tüm işlevleri kapsayan genel planlama etkinliklerinde bulunulması sözkonusudur. Ulusal merkezde eğitim sistemindeki tüm kurumlar, ilgili bakanlıklar ve öğretmen dernekleri temsilcilerinin katılması ile bir ulusal komite oluşturulmalıdır. Bu komite ortamlara ilişkin işlevlerin planlanması, eşgüdüm içerisinde yürütülmesi için çalışmalarda bulunmalıdır.

b) Kontrol, Ölçme-Değerlendirme

1. *Dökümanlar* : Okullarda kullanılan eğitim ortamlarının resmen onaylanması eğitim ortamları ulusal merkezinin önemli işlevlerinden biri olmalıdır. Ortamların genel değerlendirmesinin yapılması ve kamuoyuna açıklanması bu merkezlerce yapılmalıdır.

2. *Donatım* : Bu konuda eğitim ortamları merkezi aşağıda belirtilmiş bulunan işlevlerden sorumlu olacaktır;

. Görsel-işitsel donatımın denemesi ve değerlendirilmesi.

. Sınıflarda kullanılan donatıma ilişkin önerilerde bulunma ve izin verme.

Okul binaları ve görsel-işitsel etkinliklere ayrılacak dersliklerin teknik donatımına ilişkin ölçütler ve öneriler oluşturma.

Önerilen materyallerin tanıtılması, sergilenmesi.

Yeni donatımlar geliştirmek için sanayi ile işbirliği yapılması.

Teknik yardım sağlama.

Bu işlevlerin bir kısmı bilgi verme ve teknik hizmet işlevleri ile işbirliği halinde gerçekleştirilmiş olacaktır.

c) Dağıtım

Her kategorideki ortamların ulusal ve bölgesel düzeyde normal olarak dağıtımını eğitim ortamları merkezlerinin önemli işlevlerinden biri olacaktır. Dokümanlar ya satışa çıkarılacak ya da kiralık olarak sunulacaktır. (örneğin, filmler). Dağıtım, bizzat üretilen ve dışarıda gerçekleştirilen üretimin dağıtımını konusunda yoğunlaşacaktır. Dışarıdan üretim durumunda özel bağlantılar ve işbirliği anlaşmalarının yapılması zorunlu olacaktır.

d) Uluslararası ve Bölgesel İşbirliği

Eğitim ortamları ulusal merkezlerinin önemli işlevlerinden bir diğeri de eğitim ortamları konusunda diğer ülkelerin ilgili kuruluşları ile sıkı işbirliğine girmektir. Bu, Uluslararası Eğitim Ortamları Konseyine katılarak veya Unesco, Dünya Sağlık Örgütü, Uluslararası Sinema ve Televizyon Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar ve Avrupa Konseyi gibi bölgesel kuruluşlarla bağlantı kurularak yapılabilir. Buna doğrudan kişisel temasları da katabiliriz. Bu işbirliklerinin yararları şunlardır: Daha az harcama ile üretim; ortamların ve donatımın standardizasyonu; karşılıklı alış-veriş kolaylığı; ortak yapım; araştırma ve geliştirme için çalışma grupları oluşturulması vb.

Uluslararası etkinlikler, donatım ve ortam etkinlik veya girişimlerinin planlanması, araştırma, konferanslar, film gösterileri, sunu haftaları, öğretmenlerin yetiştirilmesi için projeler, yayımlar, gelişmekte olan ülkelere yardım, ortak yapımlar, dokümanların serbest değişimi v.b konuları içermektedir.

e) Bilgi Verme

Gör-ışit ortamların kullanımı konusunda bilgi vermek, kullanıcıları gör-ışit ortamlara ilişkin gelişmeler konusunda haberdar kılmak, bunların nerelerden sağlanacağı konusunda açıklamalarda bulunmak.

Bu bilgilerin yayılması; yayınlar yapılmasını (kataloglar, broşürler), sergiler açılmasını, konferanslar düzenlenmesini, kişisel ilişkiler sağlanmasını, koleksiyonlar yapılmasını içermektedir. Bu hizmetler kullanicılardan geribesleme sağlanmasına da yardımcı olabilmektedir.

f) Dokümantasyon

Eğitim ortamları alanına ilişkin dokümanların sağlanması ve depolanması görevlerini yürütecek bir dokümantasyon merkezinin düzenlenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu merkez dokümanları katolöglama, sınıflandırma ve bilgileri eğitim ortamları merkezlerine, öğretmen yetiştiren kuruluşlara, okullara ve ilgili diğer kuruluşlara yaymakla görevli olacaktır. Bu dokümantasyon dış ülkelerden gelen değişik bilgileri de içerebilir ve görsel-işitsel ortamlar konusunda uzmanlaşmış bir kitaplık oluşturulabilir.

g) Teknik Hizmetler

Eğitim ortamları merkezinin önemli işlevlerinden birisi de okul ve diğer kuruluş ortamlarının onarım ve bakımının sağlanmasıdır. Bu işlev, uygun fiyatla bakım-tamir hizmeti sağlayan bir servisin oluşturulması ile yapılabilir, teknik elemanlar yetiştirilebilir.

h) Üretim

1. Eğitim ortamları (Rd ve TV programları hariç):

Eğitim ortamları merkezlerinin üretim işlevi önemli ölçüde değişiklik göstermekte ve bu işlev, ticari üretim şirketlerinin gelişmişlik düzeyine, bunların yönetimle ilişkilerine bağlı bulunmaktadır. Eğitim ortamları merkezleri genellikle, eğitsel komisyonlarla, okul programı sorumluları ile veya eğitim bakanlığı ile görüşükten sonra üretimi gerçekleştirmek ve tüm ülke için kontrol etme olanağına sahip bulunmaktadır. Bu merkezler, ortamların bir kısmını bağımsız olarak üretebilirler. Teknolojideki gelişmişlik düzeyine göre tüm ortamlar üretilebilir

2. TV ve Rd

Rd ve TV programlarının üretimi, eğitim ortamları merkezlerinin gücünü aşabilmektedir. Bununla birlikte programların hazırlanmasında eğitim ortamları merkezinin Rd ve TV kuruluşları ile sıkı işbirliğine girmesi uygun olacaktır.

1) Yetiştirme (Eğitim)

Özellikle eğitsel uygulamalar, yöntemler eğitim ortamlarının kullanımını konusunda öğretmenlerin yetiştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu yetiştirme kurları ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde organize edilebilmektedir. Ulusal eğitim ortamları merkezleri, yetiştirme programlarının düzenlenmesinde öğretmen yetiştiren kuruluşlar ile koordinatör rolü oynayacaklardır.

j) Araştırma

Eğitim programları ve gör-ışit tekniklere ilişkin uygulama ve yöntemlerin geliştirilmesi amacı ile uygulamalı araştırmalar yapılması da eğitim ortamları ulusal merkezlerinin önemli işlevlerinden birini oluşturmaktadır. Bu alanda, özellikle yükseköğretim kuruluşları tarafından araştırmaların yapılması ve izlenmesi sürdürülmelidir. Ulusal merkeze düşen bu işlev, büyük ölçüde, ülkede bu alanda ve eğitim programları konusunda uzmanlaşmış diğer kuruluşların var olmasına ve hükümetin programlar üzerindeki kontrol derecesine bağlı bulunacaktır. Merkezlerin girişeceği tüm araştırma çalışmaları özellikle değerlendirme, özel donatımların testi ve üretim etkinlikleri üzerine yoğunlaşacaktır. Dokümantasyon servisi, araştırmaların sonuçlarını ilgililere iletme görevini üstlenecektir.

B- EĞİTİM ORTAMLARI ULUSAL MERKEZLERİNİN ANALİTİK SINIFLANDIRILMASI

Önceki bölümde (A) belirtilen bileşenler, eğitim ortamları merkezlerinin analitik olarak sınıflandırılmasında bir temel oluşturabilirler. Her eğitim ortamları ulusal hizmeti, kendi özel yönetsel yapısına sahip olup, özel işlev düzeni ve bir dizi ortamlar ve bunlardan yararlananları içermektedir. Bununla birlikte temel tipler belirtilebilir. Aşağıda kısa betimlemelerden sonra, sistemleri en iyi temsil edecek ülke örnekleri verilmiştir.

1. MERKEZİ DEVLET SİSTEMİ

a) Devlet Tarafından Finansman

i) Eğitim ortamları ulusal sistemi, eğitim bakanlığımını bir departman veya servisini oluşturmaktadır. Ülkenin eğitim planlaması sistemi ile bütünleşmiştir.

- . Rd-TV programları üretilmekte;
- . Sistem dört düzeyde örgütlenmiştir; Ulusal, bölgesel, departmantal, yerel. Örnek: *Fransa*,

ii) Ulusal Merkez Millî Eğitim Bakanlığının bir departmanı veya servisini oluşturmakta ve ülkenin eğitim sistemi ile tamamen bütünleşmiştir. Rd-TV kuruluşları eğitim programlarının üretimi ile sıkı ilişki halindedirler.

- . Sistem iki düzeyde örgütlenmiştir; Ulusal, bölgesel,

Örnek: *Türkiye*,

b) Devlet ve Yerel Hükümet Tarafından Finansman

. Eğitim Ortamları hizmeti eğitim bakanlığında bir departmanla temsil edilmektedir ve ülkenin eğitim sistemi ile bütünleşmiştir. Eğitim ortamları departmanı Rd-TV kuruluşlarınca hazırlanan programların içeriğini kontrol etmektedir.

- . Sistem iki düzeyde örgütlenmiştir; Ulusal, bölgesel.

Örnek: *Libya*.

2- FEDERAL CUMHURİYETTE DEVLET GİRİŞİMİ

Eğitim ortamları için devlet girişimi sözkonusu olup bu girişim malî bakımdan bağımsızdır. Eğitim Bakanlığı yönetimi altındadır. Devlet radyo ve televizyon kurumu, araştırma enstitüleri ve eğitim kurumları ile işbirliği içerisindedir.

- . Sistem iki düzeyde örgütlenmiştir; Ulusal ve taşra. Örnek: *Çekoslovakya*.

3- MERKEZİ OLMAYAN SİSTEM: ULUSAL VAKIFLAR

a) Devlet Tarafından Finansman ve Okulların Malî Katkısı

Ulusal merkez, eğitim bakanlığına bağlı bir departman veya servistir. Öğretmen dernekleri, belediye yönetimi ve özel öğretim kurumları temsil edilmektedir. Koordinasyon sağlamakla görevli bulunan bu kuruluşun diğer merkez ve vakıf kuruluşları ile ulusal radyo ve televizyon kuruluşları da dahil işbirliği halinde çalışmaktadır.

. Tek düzeyde örgütlenme; Ulusal (ancak yerel ve bölgesel yönetimlerce iki düzeyde finanse edilen bir sistem) Örnek: *Hollanda*.

b) Yerel Hükümet Tarafından Finansman

Ulusal merkezde öğretmen dernekleri ve yerel otoriteler temsil edilmektedir. Devlet tarafından kurulmuş uzmanlaşmış diğer kuruluşlarla çalışmaktadır. Ancak tam bir bağımsızlığa kavuşmuştur. Büyük ölçüde ne eğitim programları, ne bunların geliştirilmesi, ne araştırma ne de üretimle ilgilenmektedir. Rd ve Tv yönetimi ile hiçbir ilişkisi yoktur.

Sistem iki düzeyde örgütlenmiştir: Ulusal ve bölgesel. (Ancak bölgesel yerel otoriteler ve eğitim kuruluşlarından ayrı olarak finanse edilip yönetilmesi nedeni ile üçlü bir sistemdir) Örnek: *Büyük Britanya (İngiltere ve Galler Ülkesi)*

4- FEDERAL DEVLET SİSTEMİ

Devlet veya eyaletlerce yerel finansman.

i) Tüm devletlerin ulusal merkezleri eğitim bakanlığına bağlıdır. Merkezler doğrudan araştırma, üretim, okul programlarının hazırlanması ile ilgilenmekte ve Rd-TV kuruluşları ile sıkı işbirliği halinde çalışmaktadırlar.

Sistem dört düzeyde örgütlenmiştir: Ulusal, bölgesel, yerel ve eğitim kurumları. Örnek: *Federal Almanya*.

ii) Tam ademi merkezîyet ve görsel-işitsel ortam gereksinimlerini değişik biçimde karşılamak amacı ile tam bağımsızlık. Eyaletlerin her biri yürürlükteki eğitim sistemi modeline uygun düşen ayrı modele sahiptir. Rd-TV kuruluşu ve ulusal film ofisi aracılığı ile federal hükümetten yardım alınmaktadır.

Etkinlikler değişmekte, genellikle çok sayıda yerel ve okul hizmetleri bulunmaktadır. Örnek: *Kanada*.

B- EĞİTİM ORTAMLARI HİZMETLERİNE İLİŞKİN EĞİTİM LİMLER

Örnek olay olarak incelenen Türkiye, Fransa, Macaristan, Zambiya, Yeni Zelanda, Libya, Çekoslovakya, Hollanda, İngiltere ve Galler Ülkesi, Federal Almanya, Kanada eğitim ortamları hizmetleri, eğitim ortamları merkezlerinin işlevleri açısından ele alındığı zaman bunların genellikle doyurucu olmadığı görülmektedir. Bunun başlıca nedenleri ve bu kurum hizmetlerine ilişkin eğilimler aşağıda kısaca belirtilmiştir.

Önemli Nedenler

. Eğitim ortamları merkezleri tarafından yürütülmesi gereken hizmetleri finanse edecek kaynaklar, çoğu ülkelerde, yetersiz durumdadır.

. Hızlı ve çağdaş bir gelişme için kurumların organizasyonu yeterince esnek olmayıp, amaçlara ulaşmaya uygun değildir.

. Çeşitli kuruluşlarla işbirliği bir sistem bütünlüğü içerisinde yürütülmemektedir.

. Sadece doküman üretiminde bulunan birçok kuruluş bulunmaktadır.

. Rd ve TV ile ilgilenen kuruluşlar, diğer kuruluşlarla çok az ilişki halinde bulunmaktadır.

. Yönetmelik görevler (bürokratik çalışmalar) giderek artmaktadır.

. Yönetim ve dağıtım hizmetlerinde modası geçmiş yöntemler uygulanmaktadır.

. Görevi yerine getirecek sayıda bilimsel ve teknik personel bulamama sorunu bulunmaktadır.

. Eğitim ortamları merkezinin yerleşme sorunu bulunmaktadır. Örneğin; bir ulusal merkez birden çok alanda yerleşip, etkinlik göstermek durumunda olup, bu da hizmetlerin aksamasına neden olmaktadır.

. Diğer eğitim ortamları dışında sadece filmlerle ilgilenen eğitim ortamları ulusal merkezi güçlkle ayakta durabilmektedir.

. Mesleki formasyon, yetişkinler eğitimi ve öğretmen yetiştirme konusunda eğitim ortamları merkezleri pek etkinlik gösterememektedir. Bunun başlıca nedeni kredi ve personel yoksuludur.

. Federalizm ve yerinden yönetim lehindeki eğilimler, eğitim ortamları hizmetlerini götürmede genellikle engel oluşturmaktadırlar.

Eğitim Ortamları Merkezlerinde Gözlenen Eğilimler:

. Karşılaşılan güçlükleri aşmak için yapılan girişimler yüzeyeldir.

. Etkinlikler daha çok yeni teknikler yönünde yaygınlık göstermektedir.

. Hazırlanacak programlar için yeni hedefler belirleme yoluna gidilmektedir.

. Düşünülen programların gerçekleştirilmesi için mali kaynak sağlanması ve personelin güçlendirilmesi girişimleri sözkonusu olmaktadır.

Avrupa'daki Eğitim Ortamları Ulusal Merkezleri yöneticileri aşağıdaki konularda görüş birliğine varmışlardır:

. Eğitim ortamları hizmetleri; görsel-işitsel ortamlarla eğitimin etkililiğini arttırmayı amaçlayan *yeni okul organizasyon biçimleri, eğitsel teknikler ve yöntemlerle karşıya bulunmaktadır.*

. Eğitim ortamları etkinliklerinde ortamlar, *teknik donatım ve eğitim teknolojisinin yayılmasını sağlayacak pratik ve kuramsal çalışmalar ile bütünleştirilmek zorundadır.*

. Eğitim ortamların ulusal merkezleri, yeni eğitsel gereksinimlere uygun olarak maksimum verimlilikle işlevde bulunacak biçimde donatılmış ve organize edilmiş olmalıdırlar.

. Eğitim ortamları yöneticileri, hizmetlerin yeniden düzenlenmesine ilişkin önemli sorunların uluslararası düzeyde incelenmesi gerektiği kanısına varmışlardır.

ÖNERİLER VE ORGANİZASYON MODELLERİ

A- GELİŞMİŞ ÜLKELER

Eğitim teknolojisi alanındaki gelişmeler, eğitim ortamları sistemlerinin yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir. Bu konuda ortaya çıkan bazı sorunlar ve bunları çözümlmek için düşünülen çarelere daha önce kısaca değinildi. Bu bilgiler hareket noktası olarak alınırsa, hizmetlerin geliştirilmesi için yapılacak önerileri dört başlık altında toplamak olanaklıdır.

1- YENİDEN DÜZENLEMENİN TEMELİ: VAROLAN SİSTEM

Gelişmiş ülkelerde eğitim ortamları servisleri çok eskilerde kurulmuştur. Bugünden yarıya yeni kuruluşlar oluşturulamaz, ancak programlar, yeni gereksinimler ve eğitsel gelişmelere göre gözden geçirilip düzenlenmelidir.

2- YENİDEN DÜZENLEMENİN HEDEFLERİ VE İLKELERİ

Öğretim metodolojisi ve eğitim teknolojisi alanında hızlı gelişmeler olmaktadır. Bu gelişmeler, eğitim ortamlarının tek tek kullanımları ile değil, bütünlük içerisinde kullanımları ile oluşmaktadır. Bundan dolayıdır ki, *eğitim teknolojisi*; bilginin daha iyi kazanılması için teknikler, yardımcı eğitsel ortamlar, eğitim sistemlerinin düzenlenmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi konularını içerecek biçimde geniş anlamda ele alınmaktadır.

Eğitim ortamları servisleri, öğretmenlerin gelişmeleri yakından tanıyıp, öğrenmelerine yardımcı olmalıdırlar. Eğer öğretmenler kendilerini geliştirmemişler ve bazı durumlarda kendileri yeni düzenlemeler yapamamışlarsa, eğitim ortamlarına ilişkin gelişmelerden yararlanamayacaklardır. Öğretmenlerin değinilen biçimde hazırlanmaları, tüm öğeleri ile ulusal sistemi dikkate alan bir plan yapılmasını gerektirmektedir. Gelecek otuz yılda oluşacak gelişmeleri kestirebilmek ve bunlara uyum yapabilmek için, seçilen kadronun yeniliklere uyum yapabilecek esneklikte olmasına dikkat edilmelidir.

Sistem, aşağıdaki ilkelere ve gereksinimlere cevap verebilecek durumda olmalıdır:

- Uygun düzeyde (optimal) etkililik
- Planlama, esgüdüm ve akılcılığa dayalı üretken verimlilik
- Yapıların, olanaklar ölçüsünde, ülkelerin politik, yönetsel, eğitsel ve coğrafi durumları kadar özel koşullarına da uyarlanması
- Okullarda, nitelik ve ekonomiklik anlamında, gereksinimleri karşılamak için eğitim endüstri ile işbirliği yapılması
- Dokümanların, görsel-işitsel donatımların üretimi ve kullanımı ile ilgilenen tüm kuruluşlarla işbirliği yapılması
- Çağdaş eğitim teknolojisinin tüm ortam ve yöntemlerinin bütünleştirilmesi
- Genel, teknik ve yetişkinler eğitimini de kapsayacak eğitim ortamları hizmetlerinin sağlanması
- Eğitim ortamları ulusal merkezleri hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve işlevlerin artırılması amacı ile, işbirliğine dayalı iş bölümünün yapılması

3- EĞİTİM ORTAMLARI HİZMETLERİNİN ADEMI MERKEZİYETLEŞTİRİLMESİ

Eğitim ortamları hizmetlerinin bölgesel olduğu kadar, okullar düzeyinde de ademi merkezileştirilmesine gereksinim vardır. Hizmetleri ekonomik ve verimli biçimde yürütebilmek isteği, merkezileştiricilik ve ademi merkezileştiriciliğin dengeleştirilmesini gerektirmektedir. Ulusal düzeydeki eğitim ortamları hizmetleri, ortamların test edilmesi, dokümantasyon ve değerlendirme materyalleri hazırlanması, yayınlar, üretim ve araştırmayı içermelidir.

4- EĞİTİM ORTAMLARI ULUSAL HİZMETİNİN İŞLEYİŞİNE İLİŞKİN STRATEJİLER

Ülkelerde eğitim ortamları etkinliklerini düzenleyen mekanizma veya işleyiş , çoğu kez eksik, yarım-yamalak durumdadır. Bu konuda, merkezi planlar hazırlamakla görevli bir komitenin oluşturulması yararlı olacaktır. Bu komiteye, değişik alanlarda eğitim yapan kurum temsilcilerinin katılması ile en uygun işbirliği gerçekleştirilmiş olacaktır. Bu komite, üyelerinin yeterliliği sayesinde kamuoyunda saygınlığa kavuşacaktır. Komite, yürüteceği resmi ilişkilerle, tüm düzeylerde, eğitim ortamları hizmetlerine katkıda bulunacak bir ortamın oluşmasını sağlayacaktır.

İlk, orta, yükseköğretim kurumları ve öğretmen kitesinin işbirliği yapması, uğraşların bütünleştirilmesi canlandırılmalıdır. Eğitim ortamları merkezlerinin araştırma, demonstrasyon etkinliklerinin kuvvetlendirilmesi gerekir. Eğitim ortamları konusunda uluslararası işbirliğine öncelik verilmelidir. Özellikle doküman alış-verişi, yazar hakları ve araştırmalar yapılması konusunda çalışmalar artırılmalıdır.

B- GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN EĞİTİM ORTAMLARI HİZMETLERİNE İLİŞKİN ÖNERİLER

Kültürel, ekonomik, politik ve eğitim sistemleri yönlerinden birbirinden farklılıkları olan ülkelerin tümü için geçerli önerilerde bulunmak oldukça güçtür. Burada belirtilen öneriler, gelişmiş ülkelerde işlevde bulunan eğitim ortamları merkezleri hizmetlerinin analizinden çıkan olgular, ilkeler, yöntemler ile, gelişmekte olan ülkelerde eğitim ortamları merkezleri oluşturmanın ilk aşamalarında ortaya çıkan sorunların incelenmesi üzerine temellenmiştir. Bu öneriler, eğitim ortamları hizmetlerinin organizasyonuna ilişkin sorunların tartışılması

için bir temel olarak ele alınabilecektir. Her gelişmekte olan ülkenin kendi özel koşulları dikkate alınarak bu önerilerde değişiklikler yapılabilir.

1- EĞİTİM ORTAMLARI ALANINDA GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN ÖZEL DURUMU

Çözülmesi gereken birçok sorun arasında kredi sağlanması, nitelikli öğretmen, deneyimli teknik personel, materyal, donatım, bakım ve tamir araçları, elektrik enerjisi ve ulaşım yetersizliklerini saymak gerekir. Eğitim konusunda gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan klasik sorunların başında; kırsal kesimde yaşayan nüfusun fazlalığı, okur-yazarlık oranının ve düzenli olarak okullara devam eden çocuk yüzdesinin düşüklüğü gelmektedir. Bu ülkelerde eğitilmesi gereken çocuk sayısının önümüzdeki yıllarda giderek artacağı da açık olarak gözükmektedir. Gelişmekte olan fakir ülkelerin okullaşma oranını geleneksel yaklaşım ve yöntemlerle arttırmaları büyük parasal kaynak gerektirecektir. Eğer eğitim hizmeti götürmede geniş kitlelere ulaşacak eğitim ortamlarından yararlanılırsa harcamalar azaltılabilir.

1975'de Dakar'da Unesco'nun gözetiminde yapılan uzmanlar toplantısında gelişmekte olan ülkelerde eğitimin olanaklar ölçüsünde tüm düzeylerde etkili kılınabilmesi için görsel-işitsel ortamlara gereksinim olduğu benimsenmiştir. Sorun, geleneksel eğitim sisteminde eğitim ortamlarına verilecek veya uygun düşecek yeri belirlemektir. Bu açıdan bakıldığı zaman, gelişmekte olan ülkeler ortamlardan yararlanmak için, ayrıca, alt yapı tesislerini de oluşturmalıdırlar. Gelişmiş ülkeler kendi ülkelerinde daha önceden mevcut alt yapıdan yararlanırlarken, gelişmekte olan ülkelerin bunu da kurmaları gerekecektir. Buna göre gelişmekte olan ülkelerin görsel-işitsel ortamların üretim ve dağıtımını olanaklı kılacak hizmetleri organize etmeleri kaçınılmaz olmaktadır.

2- GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE BELİRLİ EĞİTİM ORTAMLARININ ÖNCELİĞİ

Bu ülkelerde kullanılacak ortamların önceliği konusunda uzmanların görüşleri farklılaşmaktadır. Dış yardım alan ülkelerde okul radyosu sistemleri öncelik taşıyabilir. Bazı hallerde, deneysel eğitim televizyonları, yazılı materyallerle uzaktan öğretim söz konusu olacaktır. Ortam gerektiren veya ortamların çözeceği sorunlar okur-yazarlık

programlarından, kırsal kesim için tarımsal programlar düzenlemeye kadar uzanacaktır. Elektrik sorunu çözümlenmiş olmak koşulu ile radyo ve televizyon belirli eğitsel sorunların çözümünde önemli yararları olan etkili ortamlar olarak kabul edilmelidir. Belirli eğitim ortamları sistemini kabul etmeden önce sorunların ve gereksinimlerin analizinin yapılması gerekecektir. Bu analizler eğer radyo ve televizyona öncelik verilmesi gerektiğini ortaya koyuyorsa eğitim ortamları merkezlerinin bir dizi görsel-ışitsel ortamları hazırlamaya başlamaları gerekecektir. Ayrıca ara teknolojilerin hazırlanması gerekecektir. Dokümanların yerinde çoğaltılması için önlemler alınacaktır. Bu ortamlar listesi içerisinde ders kitapları başta yer alacaktır. Başlangıçta en ekonomik ortamlara öncelik verilmesi gerekebilecektir. Ortamlardan hangisine öncelik verileceği konusu, doğal olarak, materyal sağlanması, teknik ve bakım hizmetleri, üretim araçları ve eğitim konusunda hükümetlerin benimseyeceği politikaya bağlı bulunmaktadır.

3- EĞİTSEL YENİLEŞMELERİN EĞİTİM SİSTEMLERİNE SOKULMASI İÇİN STRATEJİLER.

Henri DIEÜZEIDE, "Eğitim Teknolojisi ve Eğitimin Gelişmesi" adlı makalesinde eğitsel yeniliklerin eğitim sistemlerine sokulmasında üç tür strateji bulunduğunu belirtmektedir. *Birincisi*, herşeyi aynı anda değiştirmektir. Ancak şimdiye kadar hiçbir yerde bunun oluştuğuna ilişkin örnek görülmemiştir. *İkincisi*, yeniliği sistemin küçük bir kademesinden sokarak var olan şeyleri değiştirmeye başlamak ve yeni sistem eskiyi ortadan kaldırmaya kadar uğraşları sürdürmektir. Bu, Cote d'Ivoire'da televizyonun ilk öğretimde kullanılarak sistemi yavaş yavaş değiştirmesi durumunda, El Salvador da ortaöğretime yeni bir yön vermesi durumlarında görülmüştür. *Üçüncüsü*, eski sisteme paralel olarak, bir gün onun yerine geçecek yeni bir sistemin yerleştirilmesi ve geliştirilmesini benimsemektir. Bu, Nijer'de eğitim televizyonunun ilk okulların yanında, ona paralel kullanımı durumunda ve yükseköğretim düzeyinde İngiltere'deki Açık Üniversite uygulamalarında sözkonusudur.

Birçok yönlerden, eğitim teknolojisinin sisteme sokulması ve geniş ölçüde yararlanılması konusunda gelişmekte olan ülkelerde daha elverişli ve akla yatkın nedenler bulunmaktadır.

Nedenlerden birisi; muhtemelen, yenileşme sorunu, ulusal krizden doğmuş geniş sistematik bir planın parçası olacaktır. Halbuki

gelişmiş ülkelerde yenileşme uzun bir evrimin sonucu olarak ortaya çıkacaktır. Bu nedenle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin eğitim ortamlarının kullanımı konusunda birbirlerinden öğrenecekleri dersler bulunmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkeler kendi görsel-işitsel ortam hizmetlerini kurmak için şimdilik gelişmiş ülkelerin deneyimlerinden yararlanmaya zorunlu görülmüyorlar. Kabul edilecek strateji yerel koşullara ve özellikle dış kredilere bağlı olacaktır, ancak değişim süreci ne olursa olsun, hükümetler düzeyinde sistematik bir planlama kaçınılmaz gözükmektedir.

4- EĞİTİM ORTAMLARI HİZMETİNİN HÜKÜMET DÜZEYİNDE PLANLANMASI

Görsel-işitsel ortamların eğitim sistemine sokulması ve dağıtım politikası ülkenin eğitim politikasından ayrı düşünülmemektedir. Eğer belirlenmiş amaçlara ulaşmak siteniyorsa, eğitim ortamları sistematik biçimde kullanılmış olmalıdır. Tüm diğer olanaklar ve sınırlayıcı durumlar gerçekçi bir espri içerisinde yansız olarak enine boyuna ölçülüp, üzerinde tartışılmalıdır. Sistemi oluşturan tüm öğeler, bu arada her bir ortamın (araç-gereç ve öğretmenin) rolü özenle incelenmelidir. Bu, sistematik planlama ile hükümet düzeyinde yapılmalıdır. En üst düzeyde yöneticiler bu planlama etkinliğine katılmalıdırlar. Çoğu ülkelerde eğitim ortamlarına ilişkin hizmetler değişik bakanlıklarca tyürütülmekte ve bu da birbirinin görev alanına girilmesi sorununu ortaya çıkarmakta ve sonuç olarak verimli yararlanma güçleşmektedir. Bu sakıncayı gidermek için genel bir planlamaya gidilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu görev normal olarak ulusal eğitim bakanlığına düşmektedir. Eğitim ortamları konusunda uzun vadeli planın hazırlanmasında bu bakanlıklar öncülük etmeli ve sorumluluklar almalıdırlar.

Görsel-işitsel ortamlara ilişkin planın oluşturulması, özellikle ülke gereksinimleri ve ilgili ülkenin coğrafi genişliğine bağlı bulunmaktadır. Küçük bir başlangıçla, ülke tek düzeyde ulusal bir merkezle hizmetleri yürütebilir. Daha sonra, ortamların daha iyi dağıtımını sağlamak için yerel ve okul eğitim ortamları merkezleri kurulabilir. Geniş bir coğrafi alana sahip ülkelere gelince, başlangıçta birçok düzeyde eğitim ortamları hizmet merkezleri oluşturulması uygun olacaktır. Bu merkezler tüm düzeylerdeki eğitim sorunları ile ilgilenebileceklerdir. (yükseköğretim, yetişkinler eğitimi de dahil).

5- MALİ OLANAKLAR

Hükümet düzeyinde hazırlanan ana plan, eğitim ortamları merkezlerinin kuruluş ve işleyiş harcamalarını ve değişik ortamların maliyet-yarar analizlerine ilişkin incelemeyi içermelidir. Bu, ortam merkezlerinin ilerleme hızları, bunlara ayrılacak resmi kredi miktarına bağlı bulunmaktadır. Bu kurumlara yerel yönetici ve okulların yapacakları katkıya fazla güvenilememektedir. Bu merkezlere ilişkin planlama aşamasında, hizmetlerin finansman, üretim, donatım-materyal, mesleki eğitim ve diğer hizmetlerin tümünün kapsanması gerekir. Herhangi bir ortamı kullanmadan önce ülkenin bu ortamla yapılacak eğitim harcamalarını kaldırıp kaldırmayacağı incelenmelidir. Burada maliyet-yarar konusunun ele alınması gerekmektedir. Teknolojik yeniliğin pahalı olduğunu ve bu teknoloji ile ulaşılabilecek kitlenin belirli bir sayıya eriştiğinde teknolojilerin verimli olacağını hatırlarda çıkarmamak gerekir. Bu görüş, özellikle radyo, televizyon, bilgisayarlar ve uydularla eğitim söz konusu olduğunda önem taşımaktadır. Basılı materyaller, yukarıdakilere göre daha ucuza mal olabilir, ancak bunlar olanaklar ölçüsünde değişik ortamlarla desteklenmelidir.

6- EĞİTİM ORTAMLARI ULUSAL HİZMETLERİ NASIL DÜZENLENECEKTİR?

Eğitim ortamları ulusal merkezleri, görsel-işitsel ortam hizmetlerinin çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu merkezlere hükümet tarafından atanmış yönetim konseyi ile yarı hükümetSEL bir statü vermek uygun olur. Bu konsey, ulusal merkez tarafından izlenecek genel politikayı belirleyecek ve tüm yönetsel ve mali sorunları düzenleyecek koymakla yükümlü olacaktır. Bu konsey, görsel-işitsel ortamlara dayalı eğitime ilişkin sorunlar hakkında görüşler belirleyecektir. Bu konsey; eğitim sorunları ile ilgili gruplar, her düzeydeki öğretmen, öğretmen dernekleri, yetişkinler eğitimi, üniversite, belediye, ortamlar merkezi temsilcilerden oluşmalıdır. Bu konseye ayrıca radyo-televizyon kurumu ve ekonomik gelişme temsilcilerini de eklemek gerekir. Bu konsey ulusal merkez ve ulusal hizmetlerin yürütülmesinde yönetici komite olarak hareket edecektir.

Konsey izlenecek temel etkinlikleri belirlemek, etkinlikleri koordine etmek, üretim, doküman sağlama, temel eğitim, öğretmen yetiştirme vb. sektörlerde projeler geliştirme görevlerini yürütecektir. Yine bu konsey eğitsel filmlerin, radyo ve televizyon kurumları ile birlikte üretimini koordine etmeyi de sağlayacaktır.

7- EĞİTİM ORTAMLARI MERKEZLERİNİN İŞLEVLERİ - GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE ÖZGÜ SORUNLAR

Eğitim ortamları merkezlerinin temel işlevleri birinci bölümde belirtilmişti. Bunların tümü veya çoğunluğunun gelişmekte olan ülkelerde de yerine getirilmesi için çaba harcanması gerekmektedir. Ancak, bazı işlevler var ki bunların yerine getirilmesine ayrı bir özen gösterilmesi söz konusudur. Bunlar aşağıda belirtilmiştir.

a) Planlama

Planlama işlevi, özellikle kontrol, test-değerlendirme, dokümanların üretimi ve dağıtımı gibi işlevlerin başarı ile gerçekleştirilmesinde önem taşımaktadır. Eğitim ortamları ulusal merkezi, belirtilen işlevlere ilişkin bilgileri sistematik olarak toplayıp analiz etmelidir. Planlama servisi, öğretmenler, teknisyenler, yöneticiler ve diğer uzmanlardan oluşturulmuş disiplinlerarası komitelerin katkılarını sağlayacak düzenlemeler yapabilmelidir.

b) Kontrol, Test ve Değerlendirme

Eğitim ortamları ulusal merkezlerince alınacak önlemlerden birincisi planlar hazırlamaktır. Eğitim ortamları dış alımında bulunacak ülkeler, ortamların kültürel gereksinimlerine cevap verebilecek özelliklere sahip olup olmadıkları konusuna dikkat etmek durumunda dırlar. Eğitim ortamları merkezleri, ortamların gereksinimlere uygunluğuna, sağlamlığına ayrı bir özen göstermelidirler. Bu merkezler ortamların yedek parça stokuna sahip olmalıdırlar. Bunların bakımı, tamiri, teknisyenlerin yetiştirilmeleri için sözleşmelere özel maddeler koydurmalıdırlar. Ulusal merkezler ayrıca kendi atelyelerinde imal edeceği eğitim ortamlarının prototip planlarını da hazırlayacak ve bunların test edilmesini sağlayacaklardır.

c) Dağıtım

Gelişmekte olan ülkelerin üretim birimleri, okullar ve diğer kullanıcılar arasında ortamların düzenli ve etkili dağıtımını sağlayacak bir ağ oluşturması gerekmektedir. Ulusal komite, uzun vadede, ülkenin gereksinimini karşılayacak bir planlamayı da yapmalıdır. Dağıtım işlevi ulusal merkezden yerel merkezlere doğru çok iyi düzenlenmelidir. Ancak, merkezlerin dağıtım işlevleri dışında bilgi verme, gösteri, basit dokümanların üretimi, eğitim, teknik hizmet sağlama vb. işlevlerinin de bulunduğunu unutmamak gerekir.

Öte yandan, kullanıcılar üretilmiş veya sağlanmış ortamlardan haberdar olmalıdırlar. Bu amaçla dağıtım merkezleri yeni ortamları tanıtıcı toplantılar da düzenlemelidirler. Kırsal kesimde tanıtma etkinliklerinde bulunmak için gezici ekipler oluşturulmalıdır.

d) Üretim

Eğitim ortamlarının sağlanması, üretimi vb. konuları incelemek üzere 26-28 Kasım 1975'de Dakar'da yapılan toplantıda ülkelerin eğitim ortamları konusunda kendilerine yetmeleri, bu amaçla ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde önlemler almaları; dış alım yapılması durumunda, ortamların gereksinimlere uygun olması amacı ile iyi bir planlama yapmaları; her ülkede kullanılacak nitelikte eğitim ortamı üretim stratejileri geliştirilmesi ve ülkeler arasında işbirliği yapmalarının yararlı olacağı önerilmiştir.

Yukarıda belirtilen önerilere ilişkin olarak eğitim ortamları merkezlerinin önemli rolleri bulunmaktadır. Üretim konusunun merkezleştirilmesi için ayrıntılı program yapılması kaçınılmaz olmaktadır. Başlangıçta üretim basit, kullanımı kolay ve ucuz ortamlara yönelik olmalıdır. Giderek filmlerin, elektornik ortamların üretimine de geçilmelidir. Üretilen ortamlar, ilk planda, uygulanan eğitim programlarına uygun olmalı, yerel ve ulusal yararlar gözetilmelidir.

Kapsamlı bir üretime ulaşabilmek için profesyonel bir yaklaşım benimsenmelidir. Deneyimler göstermiştir ki, eğitim bakanlıklarının yönetsel yapıları içerisinde gerçekleştirilen üretimler doyurucu olmamaktadır. Yerel düzeyde üretilen dokümanların ise ekonomik ve kültürel açılarından ulusal gereksinimlere uyarlanmış olmasına dikkat edilmelidir. Eğitim ortamları merkezine, ülkede görsel-ışitsel ortamlar endüstrisinin kuruluşunu teşvik etme görevi de düşmektedir. Ulusal üretimin gelişmesini sağlamak için dış alım ve ulusal üretim arasında bir dengenin kurulmasına özen gösterilmelidir.

Ortamların üretim düzeyine ilişkin öncelikler, hükümet tarafından kabul edilen eğitim politikasına uygun olarak saptanmalıdır. Eğer, eğitim bakanlığı, eğitim programlarının belirlenmesi ve dili dahil, her okulun otonom olmasını benimsemiş ise, ortamların üretimine ilişkin teknik ve yöntemlerin merkezi sisteme göre daha değişik olmasını beklemek gerekir. Merkezi sistemlerde ortamlar, geniş ölçüde, ulusal merkezler veya ulusal endüstrilerce üretilmiş olabilir. Durum ne olursa olsun, ulusal merkez, öğretmenlerin yerel materyal-

leri ve ucuz ürünleri kullanarak kendilerine özgü eğitsel dokümanları hazırlamalarını teşvik etmelidir.

Film, radyo, televizyon programları gibi daha karmaşık ortamların üretimi önemli yatırımları gerektirmektedir. Bu ortamlara özgü olarak, üst düzeyde eğitsel verimlilik ve ekonomikliği sağlamak için, ulusal düzeyde önem taşıyan konulara, örneğin eğitim ortamlarının birinci planda önem taşıdığı okur-yazarlık oranının yükseltilmesi gibi konular ele alınmalıdır. Filmleri, radyo, televizyon programlarını ancak bu şekilde genel eğitim ortamları sistemi ile bütünleştirmek olanaklıdır.

e) Bilgi Verme

Eğitim ortam ve tekniklerinden yararlanma yöntemleri konusunda bilgi verecek etkili bir sistemin kurulması önem taşımaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde öğretmenler ve diğer eğitimcilerin bu konuda bilgileri yetersiz ve ortamlardan yararlanma düzenli değildir. Bu alandaki gereksinimi karşılamak için eğitim ortamları merkezleri öğretmenlere hizmet götürecek önlemleri almalıdırlar. Bu etkinlikler ulusal merkezlerden bölgesel ve yerel merkezlere doğru tüm öğretmenleri kapsayacak ve bilgilerini sağlaştıracak biçimde sistematik olarak düzenlenmelidir. Eğer, bölgesel ve yerel merkezler kurulamıyorsa, ulusal merkez sergiler düzenleyerek, belirli kurumlarda danışmanlar bulundurarak eğitim ortamlarına ilişkin bilgilerin yayılmasını gerçekleştirecek önlemleri almalıdır.

f) Yetiştirme

Gelişmekte olan ülkelerin öğretmen yetiştirme programları, eğitim ortamlarının kullanımını içermelidir. Bunun programlarda nasıl yer alıp işlenmesi gerektiği konusunda eğitim ortamları merkezleri katkıda bulunmalıdır. Öte yandan, eğitim ortamları merkezi, öğretmenler ve görsel-işitsel programların uygulanmasında görev alacak uzmanları yetiştirecek düzenlemeleri yapmalıdır. Eğitim ortamları konusunda bir proje uygulamaya konmadan önce, konu ile ilgilenecek tüm personelin hazırlık eğitiminden geçirilmesi yararlı olacaktır. Bu eğitim, projenin uygulanacağı okul öğretmenleri kadar, ortam üreticilerini ve yöneticileri de kapsamalıdır. Başlangıçta, yabancı personelden yararlanma, dış ülkelerde eleman yetiştirilmesi, burs verilmesi vb. yollarla personel yetiştirmek pahalıya mal olabilir. Bu nedenle ulusal hizmet-içi eğitim programlarının bir bölümünü oluş-

turan kurslar düzenleme yoluna gidilmelidir. Aynı etkinlik bölgesel ve yerel merkezlerde de yapılabilir. Bundan başka, yerel toplum ve öğretmen kuruluşları da aynı tür çalışmalar düzenleme olanakları araştırabilirler.

g) Teknik Hizmetler

Gelişmekte olan tüm ülkelerde eğitim ortamları konusunda ciddi eksiklikler söz konusudur. Bu ülkeler genellikle az sayıda film projektörü, radyo ve televizyon alıcısına sahiptirler. Eğitim ortamları servisi, arzu eden herkesin, olanaklar ölçüsünde, ucuz ve nitelikli donatıma sahip olması için çaba göstermelidir. Bu, eğitim ortamları ulusal merkezi etkinliklerinin bir bölümünü oluşturmaktadır. Öte yandan, endüstri her yıl yeni donatılar ve modeller üretmektedir. Gereksiz yatırımlardan kaçınmak amacı ile, makine alımları için merkezleştirilmiş planlar oluşturulması uygun olacaktır. Bu görev, yabancı kuruluşların teknik bölümlerindeki meslektaşlarının görüşlerinden yararlanan eğitim ortamları merkezi uzmanlarına düşmektedir. Okulların donatımı konusunda ölçütler saptama görevi de eğitim ortamları merkezlerinin görev alanına girmektedir. Eğitim ortamları ulusal merkezinin teknik bölümü, hizmetlerin rahatlıkla yürütülmesi için bir teknik servis oluşturmakla da görevlidir. Bu servis, tamir, bakım, teknik eleman yetiştirme, gezici ünitelerin işletilmesi, dersliklerin donatılması ve televizyon alıcılarının kurulması konuları ile de ilgilenecektir. Mesleki yetiştirme kursları için endüstri de katkıda bulunabilir. bunun olanakları araştırılmalıdır.

h) Araştırma, Eğitim Programlarının Geliştirilmesi, Dokümantasyon

Eğitim ortamları ulusal merkezi, yukarıda belirtilen etkinlikleri, gelişiminin ilk aşamasında olmasa bile, ikinci aşamasında yerine getirmekle görevli olmalıdır. Eğitim ortamları ulusal programının başarı ile gerçekleştirilmesi için bu etkinliklerin gerçekleştirilmesi bir zorunluluktur. İlgili ülkede görsel-işitsel ortamlara dayalı yöntemlerin etkililiği konusunda araştırmalar yapılmasına gereksinim duyulmaktadır. Gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmaların önemli bir bölümünün, kendilerine özgü durumları nedeni ile, gelişmekte olan ülkelere uygun düşmeyeceğini bilmek gerekir. Ortamları, ortamların teknik niteliklerini test etmek, doküman ve donatımların özel gereksinimlere uygunluğunu belirlemek için okullarda denemeler yapmak gereke-

cektir. Bu denemeler, üretim bölümü ile merkeze bağlı veya bağlı olmayan okul programlarından sorumlu komite çalışmaları ile birlikte yürütülecektir. Denemelerin tüm sonucu düzenli olarak yayınlanmalıdır. Kullanılan eğitim ortamları ile ilgili çalışmalar, makaleler, yayınlar ve araştırma bulguları bilgi verme ve danışmanların çalışmalarında temel kaynakları oluşturacaklardır.

i) Ulusal İşbirliği

Bir ülkenin ortamlara dayalı eğitim programını hazırlamak için ulusal işbirliğinin gereğine sıklıkla değinildi. Ancak, dokümanların ve görsel-işitsel ortamların, tekniklerin kullanımı konusundaki kararların sadece hükümete ait olmadığında ısrar etmek gerekmektedir. Öğretmenler ve öğretmen dernekleri de, insancıl nedenlerle değil, fakat eğitim ortamlarının kullanımındaki başarının öğretmenlerin benimseme ve işbirliğine bağlı olacağından, bu konuda onların da diyecekleri olacağını göz ardı etmemek gerekmektedir. Bu nedenle uygulamaya konulan yenilikler hakkında ilgili grupların katılımını sağlamaya özen gösterilmelidir. Bu işbirliği, planlama yönetici veya sorumlularınca temel görev olarak kabul edilmelidir.

j) Bölgesel İşbirliği

Eğitim ortamları ulusal hizmetlerinin verimliliğini artırmak için, ekonomik ve sosyal durumları benzer olan komşu ülkeler arasında yakın işbirliğinin sağlanmasına gereksinim bulunmaktadır. Bu işbirliği; ortamların dış alımı, üretimi, dağıtımı, değerlendirilmesi, donatımların kurulması, bilgi toplanması ve alış-verişi, bölgesel dokümantasyon merkezlerinin oluşturulması ve nihayet ulusal ve uluslararası sergi merkezlerinin kurulması gibi konularda ilgili ülkeler için somut yararlar sağlayacaktır.

Etkinliklerin bölgeselleştirilmesi ve işbirliği yapılması, sorunların çözülmesine ve karşılaşılan ortak güçlüklerin kısa sürede üstesinden gelmeye yardımcı olacaktır.

k) Uluslararası İşbirliği

Eğitim ortamları hizmetlerinin niteliğini yükseltmede, uluslararası işbirliği önemli bir araç oluşturmaktadır. Bu açıdan, UNESCO, CIME (Uluslararası Eğitim Araçları Konseyi), gelişmekte olan ülkeler için önemli ölçüde yardım yapacak durumda bulunmaktadırlar. Çok sayıda gelişmiş ülke de Üçüncü Dünya ülkelerine gerekli yardım

yapacak olanaklara sahiptir. Bununla birlikte, gelişmekte olan bir ülke, kendi sorunlarını çözmek için tümü ile "dıştan alınmış bir cevabı" ne istemeli ne de kabul etmelidir. Ülkelerin kendilerine özgü sorunlarının çözüm biçimi konusunda uzmanların görüşlerinden yararlanma arayışı içinde olmaları tercihe şayandır.

Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerin gereksinim duydukları kadroyu yetiştirmek için olanaklara sahiptirler. Planların yapılması, eğitim ortamları servislerinin kurulmasına katkıda bulunulması ve özel amaçlara ulaşılması için yabancı danışmanlardan yararlanılması ilgili ülkelerin elindedir. Ancak, yabancı personeldeki sorumluluğun, hizmetlerin devamlılığını aksatmayacak biçimde, ilk fırsatta, yerel personele geçmesi için önlemler alınmalıdır.

C- ORGANİZASYON MODELLERİ

Eğitim ortamları ulusal hizmetlerinin organizasyonu için uluslararası geçerliliği olan kolay bir çözüm yoktur. Bu konuda yapılan öneriler de mutlak dogmalar olarak kabul edilmemelidir. Bunları bölgesel, yerel gereksinimlere ve ülkelerin iç durumuna uyarlamayı bilmek gerekir.

1- EĞİTİM ORTAMLARI ULUSAL HİZMETLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN İLKELER

(i) Ön İnceleme

a- Eğitim ortamları kullanımı ile kısmen çözümlenecek eğitim sorunlarının (öğrenme düzeyinin yükseltilmesi, öğretmen yetiştirme, okullaşma oranının artırılması, okur-yazarlık, yetişkinler eğitimi gibi) saptanması.

b- Ülkenin eğitim ortamları gereksiniminin kestirilmesi ve eleştirisi yönünde incelemeye girilmesi.

c- Varolan hizmetlerin, dokümanların ve kullanılabilir donatımın, elektrik ve iletişim olanaklarının analiz edilmesi.

d- Olanaklı çözüm seçeneklerinin incelenmesi, geçerli tercih listelerinin oluşturulması. Eklemeler yapılması, sistemin yenilenmesi, yeniden kurulması halinde nasıl bir durum oluşacağı araştırılması.

e- Yeni bir eğitim ortamları ulusal merkezi kurma başarı şansının bulunup bulunmadığının araştırılması.

f- Eğitim sisteminin yapısı ve ulusal eğitim konusunda izlenen politikanın ayrıntılı analizinin yapılması.

g- Kullanılabilecek finansman kaynaklarının durumu ve dış mali katkı olanaklarının incelenmesi.

(ii) Temel Strateji

a- Ön incelemenin ışığı altında, eğitim ortamları gereksiniminin belirlenmesi,

b- Eğitim ortamları ulusal merkezi için işlevsel amaçlar saptanması.

c- Etkinliklerin yapılma sırasını gösteren planlar hazırlanması.

d- Sistemi kurma hızının belirlenmesi.

e- Uzun ve kısa vadeli etkinlikler için, gerekli harcamaları dikate alarak, kredi miktarlarının saptanması.

f- (i) başlığı altındaki c ve f maddeleri içeriğinin kontrolü için kararlar alınması.

g- (i) başlığı altındaki c ve f maddelerindeki etkinliklerin ademi ziyaretleştirilme derecelerinin belirlenmesi.

(iii) Operasyonel Gerçekleştirim Olanaklarını

a- Üst düzeydeki otoritelerin (eğitim bakanlığı, diğer bakanlıklar, bakanlar kurulu vb.) desteğinin sağlanması.

b- Sorumluların görüş birliğine varmalarının sağlanması.

c- Bakanlıkların, eğitim kurumlarının etkin katılımının sağlanması.

d- Katılanlar arasında uygun komite ve koordinasyon organları oluşturulması.

e- Ulusal, hükümetler üstü ve uluslararası işbirliğinin sağlanması.

(iv) Merkezin Planlanması ve Organizasyonu

a- (ii) ve (iii)'de belirtilenler dikate alınarak yönetsel bir yapı oluşturulması.

b- (ii) e'deki hususların, aşağıdaki düzenlemeler yapıldıktan sonra uygulamaya konması:

— Yeni ortam ve yöntemlerin planlı biçimde, giderek uygulamaya sokulması.

— Yetişmiş personel ve deneyimli teknik bir ekibe sahip olma ve bunların sürekliliğinin sağlanması.

— Merkezde teknik eksiklikler bırakılmaması.

— Ulusal eğitimin amaçlarından hareket ederek, ortamların niteliğinin geliştirilmesi.

— Bilgi verme, dokümantasyon ve danışmanlık servislerinin işleyişlerinin dinamik hale getirilmesi.

— Uygun araçlarla mesleki formasyon verilmesi, öğretmen yetiştiren kuruluşlarla ilişkilerin geliştirilmesi.

— Öğretmen ve eğitim sorunları ile ilgilenen otoriteler arasında sürekli ilişkide bulunulması.

— Dokümanların ilgililere düzenli ulaştırılması için lojistiğin oluşturulması.

— Değerlendirme araştırmalarına planlı olarak yer verilmesi.

— Öğretmenlerin tepkilerini öğrenmek için mekanizma kurulması.

c- Uygulanan programlardaki ilerlemelerin sürekli incelenmesi.

d- Verilen kredilerin kontrolünün yapılması.

(v) Bölgesel ve Yerel Düzeyde Organizasyon

a- Ulusal merkezle iletişimin sağlanması.

b- Doküman ve bilgilerin dağıtım yeri olarak görev yapacak merkezlerin kurulması.

c- Donatım bakımının yapılması, gerekli düzenlemeler araç-gereç sağlanması.

d- Yerel düzeyde eğitim ve öğretmenlerin çalışmalar yapması için atelyeler oluşturulması.

e- Yerel uygulamalarda elde edilen bilgilerin merkeze ulaştırılması için sürekli incelemeler yapıp, bilgiler toplanması.

f- Yetkili görevlilerin gözetiminde ,resmi olmayan eğitim etkinlikleri düzenlenmesi, inceleme, tartışma gruplarının oluşturulması.

g- Taşradaki öğretmenler ile yerel toplulukların (çiftçiler, okuma-yazma grupları) eğitsel, sosyal etkinlikleri için merkez kurma olanaklarının araştırılması.

2- SONUÇ

Dokümanın bu bölümünde, gelişmekte olan bir ülkede eğitim ortamları hizmetlerini yürütmekle görevli olanlara; plan hazırlamaları, yönetime ilişkin düzenlemelerde bulunmalarında yardımcı olmak amacı ile, kuramsal çerçevede, öneriler sunulmuş ve yol gösterici ilkeler hazırlanmıştır. Organizasyon biçimlerinden herhangi birinin kabul edilmesi konusunda zorlamada bulunmak güç ve aynı zamanda usa da uygun değildir. Burada açıklanan ilkelerle, ülkenin eğitim yapısı ve özel sorunları hakkında elde edilen bilgilerin özenle bütünleştirilmesi yararlı olacaktır. Bu noktalara dikkat edilerek oluşturulacak model, söz konusu ülkenin koşullarına daha uygun düşecektir. Eğitim ortamları hizmetlerinin başarı ile geliştirilip, uygulanması için bu model sağlam bir temel oluşturacaktır. Bununla birlikte kabul edilen yönetsel yapı ne olursa olsun, yeni ortamların ve eğitim ortamları ulusal hizmetlerinin gelişmekte olan bir ülkeye sokulması amaçların, yöntemlerin, uygulanmakta olan eğitim programlarının yeniden ele alınması için eğitim sistemine fırsat vermiş olmaktadır. Eğitim ortamları hizmetlerinin programları ve bunların uygulamalarının gelişmesinde etkisi olacak bu etmen hiçbir zaman unutulmamalıdır.